

Juryrapport Karel van Manderprijs 2015

Jaarlijks reikt de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici de Karel van Manderprijs uit voor een waardevolle wetenschappelijke publicatie van een Nederlandse of in Nederland werkzame kunsthistoricus. Deze prijs bestaat al sinds 1958. Sinds 2003 gebeurt de jurering voor deze prijs op basis van een vooraf opgestelde bibliografie van publicaties die de afgelopen vijf jaar binnen een vastgestelde tijdsperiode zijn verschenen. Dit jaar vormt de *Bibliografie Beeldende Kunst en Kunstnijverheid 1850-heden* met publicaties verschenen tussen 2010-2014 de basis voor jurering en prijsuitreiking. Deze omvat 832 titels en is gepubliceerd op de website van de VNK. De zeer omvangrijke bibliografie is dit jaar met veel zorg samengesteld door Helewise Berger, een titanenklus. De inleiding is verzorgd door Christa-Maria Lerm Hayes, hoogleraar moderne en hedendaagse kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zij reflecteert in haar inleiding op de oogst van vijf jaar publicaties. Zij benadert de bibliografie als een huis: ze dwaalt door de kamers, denkt na over de muren die zijn geplaatst en bespreekt wie er woont en wie niet. Het is in ieder geval een levendig huis en 'art history in the Netherlands is active, loved and a source of pride'.

De jury van de Karel van Manderprijs kent een wisselende samenstelling. Dit jaar bestond de jury uit Ann-Sophie Lehmann (Rijksuniversiteit Groningen), Louis van Tilborgh (Van Gogh Museum/Universiteit van Amsterdam), Antoon Erfteemeijer (Frans Hals Museum/De Hallen) en Marguerite Tuijn (MT Kunst & Schrijfwerk). Annette de Vries was voorzitter; Judith Niessen secretaris.

De jury vergaderde twee maal, met tussentijds contact per e-mail. Zij kweet zich met verve van de taak om uit de enorme oogst en gevarieerdheid van publicaties een shortlist samen te stellen. De bibliografie geeft een goed beeld van de trends in het kunsthistorisch onderzoek voor dit tijdvak in Nederland. De jury hechtte er belang aan bij haar keuze deze veelkleurigheid van onderzoek mee te laten wegen en heeft daarom zeer uiteenlopende publicaties genomineerd. Zij signaleert dat de individualistische onderzoekstraditie in het kunsthistorisch onderzoek in toenemende mate opschuift in de richting van onderzoek dat in coproductie plaatsvindt, zoals bij tentoonstellingspublicaties en meerjarige boekreeksen. Een voorbeeld hiervan is de reeks *Kunstkritiek in Nederland* onder redactie van Peter de Ruiter en Jonneke Jobse. De jury is van mening dat het kunsthistorische veld zich ook bij de uitreiking van de Karel van Manderprijs rekenschap zal moeten geven van deze ontwikkelingen en dat deze prijs zich blijvend zal moeten evolveren.

Na zorgvuldig overleg kwam de jury tot een shortlist van de volgende zes titels (in alfabetische volgorde op auteur):

- Freek Heijbroek, *Frits Lugt 1884-1970. Leven voor de kunst: Biografie*. Parijs/Bussum, 2010.
- Frederike Huygen, *Jurriaan Schrofer (1926-1990): grafisch ontwerper, fotoboekenpionier, art director, docent, kunstbestuurder en omgevingskunstenaar*. Amsterdam, 2013.

- Hanna Klarenbeek, *Penseelprinsessen & broodschilderessen: Vrouwen in de beeldende kunst 1808-1913*. Bussum, 2012.
- Sven Lütticken, *History in Motion: Time in the Age of the Moving Image*. Berlijn 2013.
- Marga van Mechelen en Jonneke Jobse, red. *Echt Peeters: Henk Peeters: realist, avant-gardist*. Wezep, 2011.
- Ad Stijnman, *Engraving and etching 1400-2000: A history of the development of manual intaglio printmaking processes*. Londen/Houten, 2012.

Bij de bepaling van deze nominaties speelden enkele criteria een belangrijke rol: bijdrage aan de kunsthistorische discipline, duurzaamheid, genreoverstijgend, rechtdoen aan het onderwerp en relevantie voor het grote publiek. Binnen de shortlist heeft de jury uiteindelijk een onderscheid gemaakt tussen 4 'gewone' nominaties, een eervolle vermelding en een prijswinnaar. Hieronder volgt een toelichting in deze volgorde.

Freek Heijbroek schreef een bijna 500 pagina's tellende biografie over Frits Lugt, die in 1970 in Parijs overleden self-made-kunstkenner, verzamelaar, handelaar en auteur. Een man die, door erfenissen gefortuneerd geraakt, leefde voor de kunst en aan wie we de Fondation Custodia en het Institut Néerlandais in Parijs te danken hebben. Heijbroek schreef een degelijke, uiterst informatierijke en lezenswaardige biografie over deze bijzondere 'dienaar van de kunstgeschiedenis', zoals hij zichzelf noemde. Het boek richt in zijn genre een monument op voor een kunstkenner die bijzonder veel voor het nationaal cultureel erfgoed heeft betekend.

Hanna Klarenbeek vult met haar *Penseelprinsessen* een witte vlek binnen de kunstgeschiedenis op: vrouwelijke kunstenaars in de 19de eeuw. Ze verzamelde veel materiaal en schreef hier een toegankelijk, helder en mooi vormgegeven boek over, dat sterk historisch van inslag is. De artistieke kant van de door haar beschreven kunstenaressen vraagt, zo meent de jury, nog om nadere uitwerking. Het boek diende gelijk als basis voor een geslaagde publiekstentoonstelling (Paleis Het Loo en Museum Mesdag). Haar onderzoek is daarmee een voorbeeld van hoe wetenschap en valorisatie hand in hand kunnen gaan. *Kunstgeschiedenis at its best*.

Marga van Mechelen en Jonneke Jobse schreven een belangwekkend boek over Henk Peeters, een spil in de Nederlandse Nul-groep, die momenteel goed in de belangstelling staat. Het is niet alleen een monografie, maar beschrijft de geschiedenis van deze groep en de bredere kunsthistorische/theoretische begrippen zoals authenticiteit, uniciteit en originaliteit. Restauratieproblematiek komt aan de orde, net zoals de maatschappelijke en politieke context. Interessant aan deze publicatie is dat er ook aandacht wordt besteed aan de niet-uitgevoerde projecten.

Sven Lütticken is met twintig artikelen en de genomineerde essaybundel *History in Motion* in de bibliografie vertegenwoordigd en hoort daarmee tot de meest productieve kunsthistorici in ons land. Zijn innovatief en interdisciplinair kunsttheoretisch werk alsmede de vele tentoonstellingsrecensies van hedendaagse kunstenaars worden op international niveau herkend, met name ook in Duitsland. Deze nominatie kan gezien worden als een erkenning voor het oeuvre van Sven Lütticken in zijn geheel.

Dan de eervolle vermelding. **Frederike Huygen** schreef een prachtige en originele

monografie over de veelzijdige maar relatief onbekende grafisch vormgever Juriaan Schrofer. De bijzondere waarde van het boek is dat de inhoud de monografische insteek overstijgt. Het brengt aan de hand van deze grafisch ontwerper veertig jaar Nederlandse ontwerpgeschiedenis en de emancipatie van het vakgebied in beeld. Vanaf het einde van de jaren veertig tot in de jaren tachtig volgt de lezer Schrofers carrière van typograaf, grafisch ontwerper, art director, naar total design en ambtenaar en uiteindelijk terug naar de bron: design en typografie. Huygen laat Schrofers veelzijdigheid zien, variërend van de prentenboeken van het Letterkundig Museum, de beelden van het tijdschrift Forum, de Ooievaarsreeks van Bert Bakker, het (oude) logo van Hoogovens of de fotoboeken van Emmy Andriessse en Ed van der Elsen. Ook de inrichting van de Amsterdamse metro is met zijn naam verbonden. Naast grondig en volledig onderzoek, heeft Huygen ook een aanstekelijk boek gemaakt: in de geest van het onderwerp heeft het prachtige illustraties, verfrissend taalgebruik en met een Engelse vertaling maakt het de Nederlandse designgeschiedenis internationaal beschikbaar. Voor de bijzondere vormgeving werd het boek genomineerd voor de Design of the Year Award 2015 (Design Museum London). De jury van de Karel van Manderprijs geeft het met stip een eervolle vermelding.

Maar de onbetwiste winnaar van de Karel van Manderprijs 2015 is *Engraving and etching 1400-2000* van Ad Stijnman. Stijnman schreef een fundamenteel en belangwekkend werk dat een periode van zes eeuwen omvat. Het is bijzonder informatief en verbindt zeer overtuigend het genre van de technical art history met een algemeen vernieuwend overzicht. Boeken die zo'n grote ambitie nastreven en dat ook nog waarmaken, worden zelden geschreven. Het boek is uitstekend doordacht en benadert de techniek van graveren en etsen vanuit het maakproces door de eeuwen heen. Printtechnieken worden gezien als medium voor expressie van concepten, emoties en toepassingen, maar vormen tegelijkertijd een grote constante, of zoals Stijnman nuchter constateert: 'a burin is a burin and acid is acid'. Die verbluffende continuïteit van technieken door de eeuwen heen, maakt het boek relevant tot op de dag van vandaag. Niet alleen voor kunsthistorici, maar ook voor kunstenaars en kunstliefhebbers. *Engraving and etching* is een standaardwerk dat in elke wetenschappelijke en museumbibliotheek thuishoort. Het boek is mooi uitgegeven en fraai geïllustreerd. Het is een werk voor de eeuwigheid dat met kop en schouders boven de indrukwekkende oogst publicaties uit de periode 1850-heden uitsteekt. Een boek dat voor twee uiteenlopende tijdvakken, vroegmodern en modern/hedendaags, zullen hoge ogen weet te scoren – het eindigde vorig jaar als goede tweede voor de Karel van Manderprijs 2014 – is een unicum en verdient vol overtuiging deze prijs.

Dr. Annette de Vries
Voorzitter
13 november 2015